

СТАНОВИЩЕ

от доц. д-р Сашо Тодоров Нунев –
Русенски университет „Ангел Кънчев”
относно дисертацията на Надежда Йорданова Харизанова
на тема:

Ролята на социалната работа за интеграцията на хората с увреждания в България

за придобиване на образователната и научната степен „доктор” в Област
на висше образование: Педагогика, Професионално направление

1.2. Педагогика (Теория на възпитанието и дидактика – социално-
педагогическа работа с хора с увреждания)

Софийски университет „Св. Климент Охридски”
Факултет по педагогика, катедра „Социална работа”
Научен ръководител: доц. д-р Лиляна Стракова

Общо описание на представените материали

Автор на представения дисертационен труд е Надежда Йорданова Харизанова – докторант в задочна форма на обучение към катедра „Социална работа” при Факултет по педагогика, отчислена с право на защита. Комплектът от материали е на хартиен носител, включва необходимите документи, приложени са публикации по темата на дисертацията и е в съответствие със законовите изисквания в сферата на развитието на академичния състав, Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в СУ „Св. Климент Охридски”.

Дисертацията е в обем от 297 страници и съдържа увод, три глави, изводи от проведеното теоретико-емпирично изследване, заключение, литература и приложение. В структурен план е съставена от теоретична и емпирична част с необходимите компоненти. Библиографията е от 160 източника (литературни и електронни ресурси), от които 109 на кирилица и 51 на латиница. Включени са три приложения, представящи анкетни карти за социалните работници, анкетни карти за хора с увреждания и/или техни близки, таблици. Резултатите от изследването са онагледени с 43 таблици и 18 графични изображения.

Актуалност на тематиката, съответствие на поставените цели и компетентно изследване на проблема

Дисертационният труд на Надежда Харизанова на тема „*Ролята на социалната работа за интеграцията на хората с увреждания в България*” представлява задълбочено научно изследване върху актуална в теоретичен и практико-приложен аспект тема, отнасяща се до съвременната социална работа и нейната роля за интеграцията на хора с увреждания чрез системата от социални услуги в общността и в условията концептуална трансформация в социалната политика, свързана с преход от медицински към социален модел на уврежданията и зачитане на правата на хората с увреждания в контекста на европейски и национални политики, стратегически документи и актове.

Докторантката си поставя отговорната и съответстващата на изследваната проблематика цел да проучи нормативната и ценностната основа на социалната работа с

хора с увреждания в контекста на Европейския съюз и да установи ролята на социалната работа в процеса на интегриране хората с увреждания в националните условия. Важни и адекватно определени целеви компоненти на дисертационния труд са проучването на степента на: полезност и ефективност на използваните социални услуги в общността за хора с увреждания и техният принос за социалната им интеграция; успешност на реформата в сферата на социалните дейности на национално равнище.

Докторантката постига целите на дисертационното изследване и свързаните с тях основни задачи със съответстващи на тях методи на теоретично и емпиричното изследване (теоретичен анализ и синтез; включено наблюдение; експертна оценка; анкетно проучване сред определени групи респонденти; количествен и качествен анализ на резултатите; обобщение).

Използвани са основни концепции и теории в областта на социалната политика, правата на хората с увреждания и интеграцията им в общността и обществото, модели и подходи на социалната работа с хора с увреждания в европейски контекст и транспонирането и прилагането им в национални условия. В резултат на компетентно проведеното изследване докторантката достига до изводи и приноси, които имат своето място и значение във формирането на политики, подходи и модели на социална работа с хора с увреждания в контекста на процеса на деинституционализация и предоставянето на услуги в общността за хора с увреждания.

Характеристики на теоретичното изследване

Теоретичното изследване обхваща първа и втора глава от дисертацията. В първа глава се разглеждат историческите аспекти в развитието на социалната политика и социалната работа с хора с увреждания в Европа в определени аспекти и по отношение на стратегически документи за развитие. Отделя се внимание на антидискриминационната ориентация на социалната политика и социалната работа в условията на Европейския съюз. Анализират се концепции, подходи и модели на политики и социални практики в областта на уврежданията, имащи съществено значение за интеграцията на хората с увреждания в съвременното общество.

Във втора глава се отразяват основни аспекти на реформата в социалната политика в общ план и по отношение на хората с увреждания. Анализират се: национални политики и стратегически документи в сферата на социалното включване; законодателство по отношение на правата на хората с увреждания и законодателство в областта на социалните услуги; антидискриминационна ориентация на социалната работа с хора с увреждания; процесът на деинституционализация; нормативна и методическа осигуреност на социалните услуги в общността за хора с увреждания; характеристики на методиките по отношение на антидискриминационни елементи.

Представената в теоретичен план проблематика се основава на достатъчен брой подходящо и представително подбрани литературни и други източници, което позволява посредством теоретичното проучване да се създаде добра база за провеждане на емпиричното изследване. Основните теоретични акценти са онагледени по подходящ начин с графични изображения.

Характеристики на емпиричното изследване

Емпиричното изследване е представено от Надежда Харизанова в трета глава. В нея тя обосновава подходите, чрез които изследва основните аспекти на модела на социална работа, използван при предоставянето на социални услуги в общността за хора с увреждания, методиката и организацията на емпиричното изследване, резултатите от него и анализът им.

Методиката на емпиричното изследване се базира на приетата от авторката концепция и в нея коректно са определени предметът, обектът, целта, основните задачи и хипотезата на изследването. Инструментариумът включва две разработени от авторката анкети с обхват от 50 – 52 въпроса (за социални работници и за хора с увреждания) в определени области и подобласти на изследване, съотнесени към концепцията, целта и хипотезата на изследването: достъпност на социалните услуги в общността за хората с увреждания и мястото им в процеса на интеграция; подходи и модели на финансиране на социалните услуги в общността за хора с увреждания; степен на информираност на социалните работници и хората с увреждания и техните близки относно същността на социалния модел на уврежданията; възможности на различните социални услуги за задоволяване на индивидуалните потребности на хората с увреждания и ролята им за тяхната социална интеграция; степен на удовлетвореност на хората с увреждания от социалните услуги в общността, които се предоставят в тяхната община. Анкетите притежават необходимите изследователски характеристики и извадката от респонденти е достатъчно представителна и на необходимите за такъв тип изследвания равнища. Това осигурява обективно интерпретиране на емпиричните данни и постигане на целта и свързаните с нея задачи, както и обосноваване на изводи и заключения по отношение на формулираната хипотеза. Въведени са и се използват индикатори, върху чиято основа се обработват данните и се извеждат резултатите от емпиричното изследване.

Резултатите от емпиричното изследване и техният анализ са представени аргументирано, в съответствие с определените съдържателни области и подобласти на използваните инструменти, установените индикатори, както и в контекста на приетата хипотеза. Подобен тип емпирични изследвания предполагат използването не само на относителни дялове, но и на по-задълбочена математико-статистическа процедура и открояване на значимостта на резултатите в количествен аспект на по-високо равнище. Въпреки това, анализът е достатъчно обхванен и е предпоставка за необходимата аргументация на изводите, съобразно дейността по реализацията на емпиричното изследване. В изводите би могло да се отдели място и за антидискриминационните измерения на политиките и практиките в областта на социалната работа с хора с увреждания. Независимо от това, анализът на резултатите и базираните на тях изводи отразяват в необходимата пълнота същността на съдържанието и концепцията на дисертационния труд на Надежда Харизанова. Те са повод за задълбочено осмисляне на въпроса за осигуряване на системата от социални услуги в общността за хора с увреждания с необходимите професионални и финансови ресурси и за предприемане на мерки за повишаване на качеството и ефективността на обслужването на хората с увреждания като потребители на социални услуги в общността. Не на последно място трябва да се обърне внимание и на необходимостта от по-ясното открояване на антидискриминационните измерения на социалната работа като цяло и в частност на тази с хора с увреждания.

Приноси на дисертационния труд в научен и практико-приложен аспект

Научните приноси в дисертационния труд на Надежда Харизанова са обобщени в съдържателен аспект, отговарят на реализираното изследване и могат да се представят в следните моменти:

1. Проведено е теоретико-емпирично изследване, което обхваща значими социално-политически, правни и практико-приложни измерения на социалната работа с хора с увреждания, извежда актуални проблеми и представя анализи и обобщения, модели и решения с приложна и научна стойност.

2. Проучена и защитена е в теоретико-емпиричен план теза за социалните услуги в общността за хора с увреждания като алтернатива на институционалната грижа.

3. Установено е по емпиричен път ниво на удовлетвореност на социални работници, ангажирани с предоставянето на социални услуги в общността за хора с увреждания, както и на хора с увреждания като потребители социални услуги, по отношение на качество и ефективност.

4. Изведени са предимства и ограничения на актуалната система на социални услуги за хора с увреждания и са представени анализ и оценка на резултатите от протичащия на национално ниво процес на деинституционализация.

5. Изследването е с насоченост към политики, модели и практики в областта на социалните дейности, което очертава неговия практико-приложен принос за развитие на системата на социалните услуги в общността за хора с увреждания.

Представените приноси позволяват да се открие тяхната значимост и представителност.

Осъщественото от Надежда Харизанова теоретико-емпирично изследване е повод тя да постави в обсега на вниманието и други нерешени и необхванати в дисертацията въпроси, което разкрива подчертан научно-изследователски интерес към дадената проблематика и възможности за провеждане на нови изследвания с научен и практически принос.

Публикациите по темата на дисертацията

Публикациите по темата на дисертационния труд са под формата на студии, статии, материали в информационния бюлетин на Министерството на труда и социалната политика, доклади от университетски, национални и международни научни конференции. В съдържателен план те отговарят на темата на дисертацията и на изискванията за такъв тип научно-изследователски разработки.

Автореферат

Авторефератът е коректно разработен и съдържа основните постановки в дисертационния труд и обективно отразява основните резултати, анализите и изводите, представени в съдържанието на изследването.

Заключение

Дисертационният труд на Надежда Йорданова Харизанова разкрива нейните задълбочени познания по темата и се отличава с определени достойнства в теоретичен и изследователски аспект. Авторката е успяла да постигне поставената цел и представя съответните резултати в потвърждение на своята концепция и теза. Заедно с това тя разкрива експертното си отношение и прави конструктивни предложения за решения в областта на изследваната проблематика.

Считам, че дисертацията и представящата я авторка отговарят на условията и реда за присъждане на образователната и научната степен „доктор” по Закона за развитие на академичния състав в Република България, Правилника за прилагане на Закона за развитие на академичния състав в Република България, Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в СУ „Св. Климент Охридски”. На основата на визираните в компонентите на становището аргументи и на цялостната положителната оценка на дисертационния труд, предлагам на уважаемото научно жури да присъди на Надежда Йорданова Харизанова образователната и научната степен „доктор” по Професионално направление 1.2. Педагогика (Теория на възпитанието и дидактика – социално-педагогическа работа с хора с увреждания).

08.04.2015 г.

Изготвил становището: .....
(доц. д-р Сашо Нунев)